

UN INFORME ENTORN DE LA PESTA A LA CIUTAT DE TARRAGONA L'ANY 1387

Jordi Rius i Jové

El dia 15 de novembre de 1387 el metge barceloní Francesc de Granollers va fer entrega d'una carta dirigida a la ciutat de Tarragona, procedent del rei Joan I signada a Vilafranca del Penedès el dia 13 de novembre i registrada com a "*Sigilli Secreti*", on es demanaven informes sobre la situació en què es trobava la ciutat de Tarragona davant dels diversos processos epidemiològics i pestilents que patia Catalunya⁽¹⁾.

Per que es realitzés aquest seguiment, és tramesa personalment per mans d'un metge amb l'objectiu que ell mateix seguís tot el procés, i com es fa constar en la carta, aquest fou informat per part dels metges, cirurgians i evidentment pels rectors, vicaris i altres responsables de les parròquies o convents de la ciutat i, s'instruí d'acord amb el que va indicar Francesc de Granollers⁽²⁾.

Davant d'aquesta situació es va reunir al Palau Episcopal, segons consta en el Llibre d'Actes, a tots els metges tant físics com cirurgians, apotecaris i "*curatos*" (curadors) de la ciutat, als quals havent-los-hi prèss jurament inciiaren la seva declaració⁽³⁾.

El primer de qui tenim l'informe és del metge Guillem Çafabrega que confirmà l'existència de pesta tant a la ciutat com als suburbis. En explicar la forma com la identificava féu referència als símptomes que considerava més habituals: tumors en els emuntoris dels membres principals, tumors interiors com pleuresis, esputs de sang i àntrax, afegint a l'explicació tot un seguit de morts sobtades. Finalitzà l'informe fent constar la seva consideració que l'aire de la ciutat encara no era purificat d'aquesta "*corruptionem epidemita*".

1. Aquets processos foren especialment alarmants durant el segle XIV, i la majoria d'historiadors situen la seva cronologia de la manera següent: 1333 "primer mal any". 1348 Pesta Negra. 1362/1363 "Mortaldat dels Infants", i novament aparegueren brots pestilents el 1371 i 1378. A tots aquets processos cal afegir-hi els períodes de males collites i la crisi econòmica que globalment s'iniciaria entre 1381 i 1383, desencadent tot en conjunt els "progroms de 1391" en primera instància i el conflicte Remença posteriorment.

2. No s'ha d'oblidar que el fet assistencial residia bona part en mans de la caritat pública i per tant del clergat responsable d'hospitals i hostatgeries.

3. No consta en el Llibre d'Actes la data d'aquesta reunió però sabem que fou entre els dies 16 i 30 de novembre.

Tomàs Caix, batxiller en arts i medicina fou qui informà a continuació, coincidint amb les afirmacions fetes per Çafabrega tot afegint que tenia pacients afectats per la pesta⁽⁴⁾.

El físic Perfey Cap, jueu, va dir que les notícies que ell tenia entorn de la pesta li havien arribat única i exclusivament a partir del que havia sentit comentar als seus col·legues sobre de la gravetat de les pestilències i àntrax que assolien a la població però que ell, personalment, ho desconexia, doncs no en tenia cap cas i, darrerament sols havia tingut cura d'alguns pleurètics que s'havien resolt satisfactoriament.

Sembla que aquest testimoniatge pot ser posat en dubte, sense necessitar d'excesives elocubracions, la seva condició de jueu tenint en compte el malestar que començava a produir-se socialment envers de la col·lectivitat jueva que era feta culpable de bona part de les malures del regne, justificaria sobradament aquesta postura.

Bernat Cerdà i Guerau Cijar, ambdós cirurgians, confirmaren la situació general. El primer afirmà haver tingut apestats de glànola i àntrax, i el segon incidí que alguns malalts seus tenien glànola en els engonals, coll i esquena⁽⁵⁾.

Acabat el testimoniatge dels metges passaren els tres apotecaris de que disposava la ciutat, Antoni Mallola, Guillem Martí i Antoni Rocha coincidint tots tres en que no sabien altra cosa que allò que havien sentit anteriorment.

Finalment es demanà la declaració als representants eclesiàstics. Berenguer Dueta diguè que sabia de les moltes morts que s'havien produït recentment a la ciutat però desconeixent-ne la raó. Francesc Martí confirmà el mateix que Dueta i el prevere Guillem Ferrer tant sols va afegir que feia cinc mesos que un malalt anomenat Jaume Tost tenia "mala bua" en el genoll, però ja era curat.

Aquest informe fou signat pel notari públic de la cúria d'oficials de Tarragona Joan de Virgili, sense fer constar la data.

TRANSCRIPCCIÓ⁽⁶⁾

Abans de presentar la transcripció paleogràfica sembla interessant fer els següents advertiments:

El mètode de transcripció que s'han emprat en l'edició d'aquest text han estat seguint a Vives, J.: *Normas para las publicaciones de las ciencias históricas eclesiásticas*. (Biblioteca Balmesiana). Separata d'Analecta Sacra Tarraconensia, t. 15. 1942. (pàgs.203-218)., i les d'Amedo Iglesias, A.: *Normas de transcripción de textos*

4. Informació sobre bona part dels metges, cirurgians i apotecaris que són relacionats en aquest text es pot localitzar a SÁNCHEZ REAL, J.: "Los médicos de Tarragona (S.XIV-XVII)." *Boletín Arqueológico*. Fascs. 129-132. Tarragona, 1975. (pàgs. 37-77). Del mateix autor "Cirujanos de Tarragona y su Campo". *Quaderns d'Història Tarraconense*. num. VI. Tarragona, 1987. (pàgs. 5-22). RIUS JOVÉ, J.: "Breu Assaig entorn de l'Assistència mèdica municipal a la Tarragona de la segona meitat del S.XIV". *VII Congrés d'Història de la Medicina Catalana*. Tarragona novembre 1992.

5. Bernat Cerdà era consol de la ciutat de Tarragona i Guerau Cijar curiosament no apareix citat en cap altra ocasió al llarg de totes les actes municipals.

6. S'ha cregut interessant de presentar la transcripció íntegra d'aquest informe en VII Congrés d'Història de la Medicina Catalana tant pel seu possible interès com pel fet d'evitar els mals entesos que pot haver produït el fet d'haver-se publicat un traducció lliure d'aquest text en un llibre de transcripcions, sense advertir-ho motivat probablement per algun error d'impresió o errata en el moment de la correcció ja fos de galerades o compaginades. Aquesta traducció apareix concretament en el volum 6 de les *Actes Municipals de Tarragona 1386-1387. 1387-1388* (pàgs. 214-215). L'original d'aquesta transcripció figura obviament en llatí i apareix al volum *Concilium 1387-1388* de les Actes Municipals de Tarragona, que es troba a l'Arxiu Històric de Tarragona.

y documentos. Consejo Superior Investigaciones Científicas. Madrid, 1944. (53 pàgs). Així mateix s'ha tingut en molta consideració les regles seguides per l'equip de transcripció paleogràfica de la Facultat de Lletres de Tarragona, publicades en diversos dels volums de les Actes Municipals de Tarragona en la col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal de Tarragona. Finalment volem agrair els sempre bons consells i suggeriments de la Dra. Montserrat Sanmartí i Rosset.

Els principals criteris que s'han seguit com a norma general han estat de respectar l'ortografia del manuscrit, cal però fer les següents observacions: Manteniment de la "ç". La "i" amb valor de vocal sempre s'ha transcrit igual i mai s'ha emprat la "j" llarga, en tot cas s'ha substituït per la "y". La "u" i la "v" s'han transcrit indistintament sempre d'acord al seu valor fonètic. Les abreviatures han estat transcrits desenvolupades. Els noms propis s'han mantingut com en l'original malgrat que altra documentació consultada del mateix període identifiqui a la mateixa persona amb altres criteris ortogràfics com és el cas de Guillem Çafabrega a qui hem mantingut "Guillelmus Ça Fabrega". S'ha separat paraules unides en l'original i s'han unit sil·labes separades d'acord a les normes ortogràfiques actuals. Els títols i dignitats han estat escrites en minúscula. Les paraules que no s'han pogut transcriure per taques d'humitat han estat assenyalades amb un punt entre claudàtors "[]"⁽⁷⁾.

Qua letra presentata dicti dominus archiepiscopus vicarii et consules ipsam letra reverentes ut decet raecepta volentes complere contesta in ea operis presentum in camera apperamenti castri archiepiscopalis Terracone fecerunt congregati omnis medicos tam fisicos quod chirurgicos et apothecarios ac etiam curatos dicte civitatis. Et recepto primitus ab els juraments in presencia dicti magistri Ffrancisci de Granellario et aliorum plurium de posuerunt in modum sequentem.

Venerabile Guillelmus Ça Fabrega magister in medicina et magister in artibus testes juravit et interrogo supra contentis in dicta Regia letra dixit per verum est per sunt pestilencie in civitate et suburbis Terracone interrogo quo modo scit et dixit per idum quia occidencia consueta contingere in talibus temporibus et in aere pestilenciali contingit scilicet epostemaca in emultoriis membrorum principalium et etiam apostemaca interiora quod ad modum pleulebes sputa sanguinis in eidem et antrates et subitante mortis contingerunt non est diu a duobus mensibus circa proximalis redeunt. Quare concludit ut supra pro aere est ibi pestilencialis non dum a corruptione epidemita depuratus.

Venerabile Tomas Caix bacallarius in artibus et in medicina qui per multa tempora practicavit, testes juravit et interrogo ut supra, dixit fore verum pro in dicta civitate et eius suburbis sunt pestilencie et fuerunt et ad hoc are non est dupuratus ut supra referens se ad deposicionez dicti venerabile magistri Çafabrega interrogo quo modo scit et dixit quod ido qui tenuit in posse suo in eius aire quodam.

Magister Perfeyt Cap, judeus phisicus Terracone testes juravit ad X Precepta Legis et interrogo ut supra dixit se nescire de certa sciencia pestilencias fore in dicta civitate et suburbis pro eo qui non tenuit aliquos sub circa sua, bene tamen dici anduvit pro vigerunt per dicte pestilencie et antrachs dixit etiam pro tenuit sub eius cura pleuretichs dels quals son guarits.

Discretus bernardus Cerdà chirurgicus civis Terracone testes juravit et interrogo ut supra et dixit fore verum quod sunt pestilencie in dictis civitatis et suburbis et ipsem. Testes tenuit plures sub eius cura habentis glanolls et entrachs.

Geraldus Ajax chirurgicus civis terracone testes juravit et interrogavit ut supra dixit fore verum quod sunt pestilencia in dictis civitatis et suburbis et ipse est [.] tenuit et tenet plures habentis glanoles en los engonals e al coll e en l'esquena.

7. Aquestes normes han estat fixades per l'autor prenent en consideració que el text s'ha de presentar en un congrés d'Història i per tant l'interès bàsic que pot tenir va destinat a historiadors i no pas a filòlegs.

Discretus Anthonius Mallola apothecarius testes juravit et interrogavit ut supra dixit senyal aliud scire nisi ut supra de auditu.

Discretus Guillelmus Marti apothecarius testes ut supra dixit ut supra proximo.

Discretus Anthonius Rocha apothecarius testes ut supra.

Discretus Berengarius Dueta parrochialis sedis Terracone testes juravit ut supra dixit fore verunt quod sepe moriuntur plurius in civitatis ignorant tamen propter quid.

Discretus Ffranciscus Marti Locumtenenter parrochialis in dicta sede testes juravit et interrogavit, ut supra, dixit ut spura proxime dixit dictus Berengarius Dueta.

Discretus Guillelmus Ferrarii prebere, testes juravit en interrogavit ut supra dixit quod quinquez menses sunt lapsi tenuit quondam vocatum Jaccobus Tost habentem mala bua ingenu lo qual és guarit.

Sig-num mei Johannis de Rogilio notarii publici curie officialatus Terracone et honorabile Consilium civitatis eiusdem ac etiam auctoritatem illustrissimi domini Regis Aragonum per tota terram et dominacionem eiusdem. Qui hac de mandato dicti domini Archiepiscopi et ad requisicionem dictorum venerabiles vicariorum et consules dicte civitatis scripsi intersui et clausi.